

Jolanta Grotowska-Leder*

 <https://orcid.org/0000-0001-5034-0511>

WPROWADZENIE INNOWACYJNA POLITYKA SPOŁECZNA – NOWY PARADYGMAT ANALIZY PRZEZWYCIĘŻANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Podjęmowane w społeczeństwie działania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i łagodzenia ich skutków wciąż ewoluują. Ich początkiem były spontaniczne reakcje krewnych i sąsiadów na cierpienie członków rodzin i społeczności doświadczających trudności i kłopotów życiowych. Z czasem zindywidualizowane działania wspierające, podejmowane w ramach rodziny i środowiska zamieszkania, przybierały formy bardziej zorganizowane. Na wcześniejszych etapach rozwoju pomoc w rozumieniu środowiskowego otwierania się na drugiego człowieka, na jego potrzeby o charakterze materialnym i duchowym, realizowano w formie dobroczynności, a tego typu zachowania stanowiły dla wierzących nakaz religijny na drodze do zbawienia. Świecka, laicka wersja takich zorganizowanych działań to filantropia, podejmowana także w dzisiejszych czasach – zwłaszcza w środowiskach dobrze sytuowanych – działalność osób bądź instytucji polegająca na bezinteresownym udzielaniu pomocy materialnej potrzebującym, inspirowana ideami humanitaryzmu. Z czasem tego typu zachowania pomocowe profesjonalizują się, przybierając różne formy organizacyjne. Obecnie filantropią zajmują się, realizując ideę solidaryzmu społecznego, liczne organizacje pozarządowe – stowarzyszenia, fundacje (np. Fundacja Billa i Melindy Gatesów, Fundacja Chan Zuckerberg, założona przez dyrektora generalnego Facebooka Marka Zuckerberga, a w Polsce Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Fundacja Polsatu czy Fundacja TVN „nie jesteś sam”), a także korporacje i osoby prywatne. Organizacje takie, określane także mianem organizacji charytatywnych, to dziś wyspecjalizowane podmioty, które skutecznie docierają do potencjalnych darczyńców i angażują partnerów biznesowych, zwiększając aktywność całego społeczeństwa na rzecz potrzebujących. W ten sposób łatwiej odpowiadać na kon-

* Dr hab., Katedra Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90-214 Łódź, e-mail: leder@interia.pl

kretnie potrzeby różnych grup społecznych. Według CBOS-u, wskaźnik zaangażowania w działalność organizacji społecznych i obywatelskich rośnie, a Polacy najchętniej udzielają się w organizacjach pomagających dzieciom (11%), osobom starszym (10%) oraz osobom bezdomnym (10%) (CBOS 2018: 2).

Począwszy od XIX wieku przejawiane w społecznościach lokalnych zachowania charytatywne w formie dobroczynności i filantropii powoli przejmuje państwo, wypełniając obowiązek wspierania tych obywateli, którzy nie z własnej winy utracili podstawy egzystencji. Z dzisiejszej perspektywy warto zauważyć, że relacje między państwem a innymi strukturami wspierającymi ludzi w trudnych sytuacjach życiowych dynamicznie się zmieniają, a współczesna korporacyjna i prywatna filantropia coraz głębiej wkracza w kompetencje administracji krajowych czy organizacji międzynarodowych w niesieniu pomocy potrzebującym.

Z początkiem XX wieku państwo – odpowiadające za organizowanie wsparcia dla członków różnych grup, doświadczających poważnych deficytów, które ograniczają ich codzienne funkcjonowanie w społecznie akceptowany sposób – powołuje i rozwija różne struktury zabezpieczenia potrzeb obywateli, którzy nie potrafią bądź nie mogą być dostatecznie samodzielni. Historia stosowanych tego typu rozwiązań oparta jest na ewolucji różnych koncepcji polityki społecznej, tzn. przyjętych i realizowanych przez władzę publiczną w skali krajowej i regionalnej oraz przez organizacje pozarządowe długofalowych, celowych działań na rzecz poprawy ogólnych warunków pracy i bytu szerokich warstw ludności, a także stosunków społeczno-kulturowych, które prowadzą do optymalnego zaspokojenia potrzeb społecznych i indywidualnych różnych grup ludności.

Nie rozwijając szerzej tematu, który ma bardzo bogatą literaturę przedmiotu, warto uporządkować dynamikę podejmowania tego typu działań, wskazując, że po drugiej wojnie światowej w Europie – a także w Polsce, choć w innych czasach – realizowane projekty zamykają się w trzech głównych paradygmatach polityki społecznej (Grewiński 2015):

- modelu klasycznego państwa opiekuńczego z rozbudowanymi pasywnymi instrumentami polityki społecznej, opierającymi się przede wszystkim na świadczeniach finansowych i rzeczowych, ze słabo rozwiniętymi usługami społecznymi (od lat 40. do 70. XX wieku);
- modelu neoliberalnego państwa opiekuńczego (od przełomu lat 70. i 80. do lat 90. XX wieku) cechującego się deregulacją i prywatyzacją wielu obszarów gospodarczych oraz społecznych, które tradycyjnie były domeną sektora publicznego lub pozarządowego. Polityka społeczna traktowana jest w tym modelu jako koszt. Zakładano, że podstawą organizacji środków do zaspokajania potrzeb jest praca zarobkowa. Liczyła się produktywność i dominowała orientacja prozatrudnieniowa, inne polityki publiczne państwa traktowane były jako zbyt kosztowne i mało skuteczne. Obowiązek wspierania potrzebujących nałożono także na inne podmioty społeczne, takie jak rynek, rodzina czy stowarzyszenia w obrębie wspólnot;

- modelu inwestycyjnej polityki społecznej, określanej także jako „państwo opiekuńcze nastawione na rozwój” lub „państwo usamodzielniające” (od połowy lat 90. XX wieku). Jego cechą jest koncentracja działań na aktywizowaniu osób do zwiększania szeroko ujmowanego kapitału w rozumieniu kompetencji, dóbr i dostępu do usług, aby im i ich rodzinom umożliwić bycie samodzielnym, poprzez zwiększenie dobrostanu za pomocą dochodów osiągniętych w wyniku uczestnictwa w rynku pracy, a nie dzięki świadczeniom o charakterze pasywnym. W modelu tym nacisk jest położony na kształtowanie warunków do partycypacji społecznej obywateli, tak aby rozwijając swój kapitał ekonomiczny, społeczny i kulturowy nie tylko rozwijali swój dobrostan, ale w ten sposób przyczyniali się do wzrostu dobrobytu społeczności, której są członkami. Kluczową kategorią tego modelu są inwestycje społeczne.

Rozwijana współcześnie w państwach Unii Europejskiej koncepcja inwestycyjnej polityki społecznej ma dwa teoretyczne źródła. Jednym z nich jest podejście socjologa Anthony’ego Giddensa, zarysowane w jego znanej monografii *Europe in the Global Age* (2007), który podkreśla za Floridą, że dziś o konkurencyjności gospodarki nie decyduje już tylko kapitał ludzki czy społeczny, ale coraz częściej kapitał kreatywny, który trzeba wspierać także w działaniach społecznych. Drugim jest stanowisko duńskiego socjologa i polityka społecznego Gøsta Esping-Andersena – jego krytyka modelu państwa opiekuńczego w wersji tradycyjnej zawarta została najpełniej w pracy autorskiej pt. *Social Foundations of Postindustrial Economies* (2003) i w książce współautorskiej pt. *Why We Need a New Welfare State?* (obie wydane nakładem Oxford University Press). W publikacjach wybrzmiewa teza, że tradycyjny system państw opiekuńczych jest nieadekwatny do nowych zagrożeń, problemów i potrzeb socjalnych, a pasywny schemat polityki społecznej oparty na modelu jednego żywiciela rodziny nie odpowiada wymaganiom współczesności. Esping-Andersen wskazuje na konieczność zmian *welfare state*, argumentując, że przemiany w obrębie rodziny i powszechna aktywność zawodowa kobiet, skutkują upowszechnieniem się modelu rodziny partnerskiej z dwoma żywicielami. Sytuacja ta wymusza kreację nowych usług społecznych.

Inwestycyjna polityka społeczna oznacza działania nastawione przede wszystkim na tworzenie kapitału ludzkiego (i społecznego) poprzez aktywną politykę na rzecz rodziny i rynku pracy, przez edukację i permanentne szkolenia oraz poprzez rozwój i indywidualizację usług społecznych. Jest to koncepcja pragmatyczna, polega bowiem na łączeniu funkcji socjalnych państwa z działaniami w bliskim obywatelowi środowisku lokalnym. Usługi społeczne są organizowane i dostarczane przez lokalne instytucje różnych sektorów oraz finansowane z rozmaitych źródeł. I choć państwo i sektor publiczny mają w tej koncepcji znaczenie zasadnicze, to poprzez włączanie do działań różnych interesariuszy ryzyka socjalne w procesie rozwiązywania problemów społecznych rozkładają się na różnych aktorów społecznych. Problemy społeczne są postrzegane w skali lokalnej, ale także zarzą-

dzanie nimi zyskuje kontekst lokalny. W podejściu inwestycyjnym, obok państwa z jego funkcjami socjalnymi i siecią instytucji, aktorami w realizacji zadań socjalnych stają się także samorządy lokalne jako instytucje kreujące usługi publiczne oraz organizacje pozarządowe i obywatele włączający się na swoim terenie w działania mające na celu przezwyciężanie lokalnie identyfikowanych problemów społecznych¹. Zdaniem Esping-Andersena, nowa koncepcja państwa opiekuńczego musi stanowić połączenie „strategii inwestycji” i „strategii ochrony”.

Złożoność i wieloaspektowość problemów społecznych, także w skali lokalnej, oraz ich ogromne zróżnicowanie powodują, że ich eksploracja powinna mieć i ma charakter interdyscyplinarny. Takie podejście badawcze uzasadnia potrzeba nie tylko szczegółowego rozpoznawania tych zjawisk, ale także podejmowania skutecznych środków zaradczych, wśród których, w czasach realizowania inwestycyjnej polityki społecznej, za priorytet uznaje się organizację wysokiej jakości usług społecznych.

Przedkładany Państwu 71 numer czasopisma „Folia Sociologica” obejmuje siedem artykułów autorstwa przedstawicieli pedagogiki i socjologii, dwóch kluczowych – obok polityki społecznej, w mniejszym stopniu psychologii społecznej i ekonomii – dyscyplin, w zainteresowaniu których jest problematyka trudności dezorganizujących codzienne życie mieszkańców mniejszych i większych społeczności, które odznaczają się różnym poziomem wyposażenia instytucjonalnego. Teksty składające się na ten tom refleksji, dotyczą funkcjonowania różnych kategorii społecznych, które doświadczają deficytów w codziennym funkcjonowaniu – z uwzględnieniem ich przyczyn, przejawów, ale także zinstytucjonalizowanych działań podejmowanych w celu nie tylko łagodzenia tych dolegliwości i ograniczeń, ale także służących budowaniu dobrostanu jednostek i grup ich tworzących. Warto podkreślenia jest także to, że zawarte w tomie rozważania mają w części kontekst międzynarodowy, choć nie jest w nich obecna perspektywa porównawcza, tzn. są to analizy różnych rozwiązań instytucjonalnych w kilku krajach regionu środkowoeuropejskiego – na Litwie, na Węgrzech, w Austrii i w Polsce – obrazują sytuację danego zjawiska w poszczególnych krajach, ale bez wzajemnych odniesień między nimi.

Dwa pierwsze artykuły dotyczą koncepcji i form wspierania rodzin doświadczających trudności w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, przy czym w każdym z nich zastosowano perspektywę dziecka i rodziny.

Tom otwiera tekst Andrei Rácz pt. *New ways towards a service-oriented, participatory child protection in Hungary*. Węgierska autorka jest socjolożką i politykiem społecznym. Jej rozważania dotyczą problemu sieroctwa społecznego w kontekście deficytów w rodzinach pochodzenia dziecka oraz rodzin zastępczych, jako preferowanej współcześnie formy instytucjonalnej opieki nad dziećmi zaniedbanymi. Walorem zaproponowanej refleksji jest podjęcie tematu warunków niezbędnych dla prawidłowej organizacji opieki nad sierotami społecznymi, w tym – co ważne – przygoto-

¹ Por. Grewiński 2009.

wania pracowników socjalnych pracujących z rodzinami dysfunkcjonalnymi. Rącz podkreśla, że kluczowe w organizacji tej opieki jest uznanie rodzicielstwa za wartość społeczną oraz rozwijanie usług wspierających rodzinę w jej prawidłowym funkcjonowaniu, w tym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, poprzez mobilizację jej wewnętrznych zasobów oraz potencjału zarówno środowiska lokalnego, jak i całego społeczeństwa. Autorka podkreśla znaczenie i konieczność integracji działań na rzecz ochrony dzieci, wskazując, że jest to proces interdyscyplinarny i wielowymiarowy. W rezultacie badań, przeprowadzonych techniką wywiadów fokusowych, Rącz ujawnia dysfunkcje węgierskiego systemu opieki nad dziećmi, koncentrując uwagę na działalności instytucji opieki i ochrony dzieci, w tym instytucji opieki zastępczej, także w kontekście dynamicznie zmieniającego się społeczeństwa późnej nowoczesności. Do ważnych ustaleń Rącz – nienowych, ale przez Autorkę dobrze dokumentowanych – należy zaliczyć wskazanie różnic między uniwersyteckim kształceniem w zakresie pracy socjalnej a praktyką życia społecznego oraz przyczyn i przejawów tej rozbieżności. Zdaniem objętych przez nią badaniem profesjonalistów, niezbędne jest systematyczne aktualizowanie programów nauczania i szkolenia praktycznego w procesie kształcenia pracowników socjalnych, ale także ich systematyczne szkolenie na etapie pracy zawodowej. Rącz, optując za integracyjną koncepcją organizacji opieki nad dziećmi, podkreśla znaczenie powiązań między systemami wspierania dzieci a innymi podsystemami polityki społecznej, w szczególności edukacji i opieki zdrowotnej. Jej zdaniem ważna jest bowiem integracja usług w celu najlepszego wykorzystywania zasobów pracy socjalnej podejmowanej przez wszystkie podmioty uczestniczące w procesie opieki i ochrony dzieci. Koordynacja usług opiekuńczych, edukacyjnych i zdrowotnych oraz odpowiednio wyszkolony zespół specjalistów to niezbędne elementy realizacji integracyjnej praktyki na rzecz ochrony dzieci, przeprowadzanej w oparciu o lokalne zasoby i wsparcie społeczności.

Autorkami drugiego artykułu dotyczącego organizacji opieki nad dziećmi, zatytułowanego *Social practices in providing social services for families in Lithuania: day care centers approach*, są: Jolanta Pivorienė i Shierly A. Sungkono. Podjęte przez nie analizy dotyczą – szeroko ujmując – pracy pracowników socjalnych w wileńskich przedszkolach dla dzieci niepełnosprawnych. Przedmiotem badania były stosowane przez wychowawców metody pracy sprzyjające integracji dzieci. Badania zrealizowano z zastosowaniem podejścia jakościowego (technika wywiadu swobodnego z ustaloną listą pytań). W ich wyniku ujawniono różnorodność wykorzystywanych przez pracowników socjalnych metod integracji, dokonano ich typologii i poddano je analizie, wskazując te najbardziej i najmniej skuteczne. Do ważnych ustaleń zaliczyć należy wniosek, że przeważają metody pracy grupowej, nie tylko z uwagi na ich – w ocenie badanych pracowników socjalnych – większą skuteczność, ale także ze względu na to, że w placówkach opieki dla dzieci niepełnosprawnych jest zbyt mało pracowników socjalnych w relacji do liczby dzieci w nich przebywających.

Literatura przedmiotu na temat przestępczości jako problemu społecznego jest bogata, relatywnie dużo miejsca w tym dorobku zajmują analizy wpływu rodziny na

procesy kryminalizacji, szczególnie, choć nie tylko, osób nieletnich. Kolejne dwa teksty temu poświęcone są tej problematyce. Pierwszy z nich pt. *Dysfunctionality of the family environment as one of the reasons for recidivism*, przygotowała Katarzyna Porębska-Gucwa. Rozważania w nim zawarte dotyczą relacji między dysfunkcjonalnością rodziny a przejawianiem zachowań kryminalnych, w szczególności zagrożonych recydywą. Empiryczną podstawę analiz stanowią badania przeprowadzone w latach 2007–2011 wśród przedstawicieli służb i zawodów, którzy orzekają w sprawach penitencjarnych i uczestniczą w procesie resocjalizacji osób, które weszły w konflikt z prawem karnym. O związkach między dysfunkcyjnym oddziaływaniem rodziny a inicjacją przestępczą, ale także zagrożeniem recydywą Autorka wnioskuje na podstawie opinii sędziów orzekających w wydziałach penitencjarnych oraz kuratorów zawodowych, kuratorów społecznych i wychowawców w placówkach penitencjarnych. Rezultaty badań ujawniły, że zachowania kryminalne i powrót na drogę przestępczą, korelują z problemami edukacyjnymi mężczyzn, którzy je przejawiają oraz z występującymi w ich rodzinach licznymi uzależnieniami (od alkoholu, narkotyków, substancji psychoaktywnych, hazardu itp.). Dysfunkcje powstałe w wyniku zaburzeń w przebiegu procesu socjalizacji i budowania codziennych relacji (ich braku), sprzyjają nie tylko wchodzeniu młodego mężczyzny na drogę kryminalną, ale także utrwalaniu się tych zachowań. Autorka konkluduje, że rodzina, w której występują nieprawidłowości w zakresie zdolności wychowawczych, komunikacji, uzależnień lub innych zagrożeń, wymaga wsparcia interdyscyplinarnego, obejmującego zarówno indywidualne, jak i grupowe formy oddziaływania.

Problematykę przestępczości dzieci i młodzieży podejmuje Andrzej Kacprzak w artykule pt. *Child negligence and criminal onset in ex-prisoners' early life stories*. Rozważania w nim zawarte należą do socjologicznych analiz etologii zachowań przestępczych, tych które w grupie czynników kryminogennych szczególne znaczenie przypisują środowiskowemu kontekstowi funkcjonowania jednostki. Ponieważ inicjacja zachowań przestępczych występuje najczęściej w okresie wczesnej młodości, ich podłoża szuka się w relacjach jednostki w ramach podstawowych kręgów socjalizacyjnych: rodziny, grup sąsiedzkich, grup rówieśniczych. Artykuł dotyczy charakterystyki środowiskowych uwarunkowań wejścia na drogę konfliktu z prawem w biografiach przestępców. Podstawę analiz stanowią dane empiryczne zebrane w toku badań własnych autora, zrealizowanych w paradygmacie jakościowym z zastosowaniem techniki wywiadu narracyjnego, przeprowadzonego ze skazanymi na karę więzienia oraz byłymi więźniami. Badania potwierdziły, że wczesna inicjacja kryminalna jest silnym predyktorem długiej i bogatej kariery przestępczej. Zwykle towarzyszy jej wypadnięcie z podstawowych struktur funkcjonowania społecznego: w okresie młodości ze struktur szkolnych, w okresie dorosłości z rynku pracy. Silne utożsamienie z kręgami przestępczymi zostało zidentyfikowane w trakcie analizy jako jedna z najważniejszych barier w procesie późniejszych prób integracji skazanych ze społeczeństwem i ich powstrzymania się od przestępstwa. Aby rozwiązać problem reintegracji spo-

łecznej osób opuszczających więzienie, konieczne jest zatem rozpoznanie źródeł i konsekwencji zaniedbania dziecka, a także ciągle monitorowanie dynamiki tego zjawiska. Wartością zaprezentowanych w tekście analiz są bogate odwołania do teorii z literatury przedmiotu, dotyczących relacji między zachowaniami kryminalnymi a warunkami wzrastania w sytuacji deficytów środowiskowych.

Kolejne trzy teksty zawarte w niniejszym tomie dotyczą problemów społecznych, niepokojących i wymagających podejmowania działań w celu ich przezwyciężenia, które w ciągu ostatnich 20 lat w Polsce są coraz częściej eksplorowane. To problemy: organizacji opieki dla osób niesamodzielnych w związku z podeszłym wiekiem, nierównego statusu kobiet w życiu społecznym oraz migracji w kontekście sytuacji imigrantów w kraju przybycia.

Artykuł Marty Luty-Michalak i Aleksandry Syryt, pt. *Long-term care system for dependent people – Austrian experiences*, dotyczy zyskującego na aktualności, narastającego wraz ze wzrostem liczby i odsetka osób starszych w społeczeństwie, problemu zabezpieczenia potrzeb opiekuńczych osób starszych. Autorki przedstawiają rzetelną, wieloaspektową i dobrze udokumentowaną analizę stanu potrzeb opiekuńczych i możliwości organizacji usług opiekuńczych dla zależnych osób starszych w Austrii. Sformułowane przez nie wnioski mają walor uniwersalny, bowiem cechą współczesnych społeczeństw kręgu europejskiego są procesy starzenia się populacji, choć ich tempo jest zróżnicowane. Prezentowane analizy wpisują się w koncepcje integracyjnej polityki społecznej. Autorki diagnozują zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, charakteryzują funkcjonujący w Austrii system opieki długoterminowej, wskazując na dokonywane w nim zmiany i formułują szereg rekomendacji. Podkreślają konieczność m.in. decentralizacji instytucji opiekuńczych, ich integrowanie z mieszkańcami oraz rozwój nowych usług lub placówek opiekuńczych, tak aby zmniejszać obciążenie członków rodziny obowiązkami opiekuńczymi na rzecz antenatów.

Dwa ostatnie teksty mniej dotyczą instytucjonalnego kontekstu ograniczania negatywnych skutków wskazanych niepokojących zjawisk, mają walor diagnostyczny, osadzony w ramach teoretycznych.

W artykule autorstwa Beaty M. Nowak i Joanny Wyleżałek pt. *The contemporary woman in family life and professional work – selected problems from the sociological and pedagogical perspective* analizy zostały skoncentrowane wokół utrzymującego się, kulturowo uwarunkowanego nierównego dostępu kobiet i mężczyzn do cenionych społecznie dóbr. Autorki dokonują przeglądu badań w ramach dwóch perspektyw teoretycznych – antropologicznej i funkcjonalnej – nad społecznymi rolami kobiet i mężczyzn, podkreślając, że problematyka ta zyskała wyrażnie na znaczeniu w XX wieku. Ważnym wątkiem podjętych analiz są nierówności płci na rynku pracy. I choć żałować należy, że Autorki nie sięgnęły do innych koncepcji – np. feministycznej, życia codziennego czy publicznego funkcjonowania – to cenne jest przypomnienie, że w ostatnich dziesięcioleciach dokonały się znaczące zmiany pod względem udziału kobiet w życiu społecznym, które – choć

pod wpływem okoliczności politycznych – stały się jednym z najbardziej postępowych elementów rozwoju kultury w całej Europie. Interesującym przykładem nierówności płci pod względem zawodowym jest dokonana przez Autorki analiza zróżnicowań w przebiegu karier akademickich kobiet i mężczyzn i wskazanie na bariery w realizacji przez kobiety tej szczególnej ścieżki zawodowej.

Zasadniczą część tomu zamyka artykuł pt. *Doświadczenie migracji w biografach migrantów mieszkających w Łodzi* autorstwa Jagody Przybysz. Teoretyczne ramy analiz stanowi perspektywa *life course studies*, rzadko stosowana w analizach migracji. Zgodnie z tym podejściem badanie indywidualnych historii życia pozwala wyjaśniać podejmowane przez jednostkę decyzje i doświadczane kolejne wydarzenia życiowe, poprzez posiadane zasoby indywidualne i cechy osobnicze, wcześniejsze sytuacje życiowe oraz warunki społeczno-ekonomiczne. Wykorzystując koncepcję Edmonstona, który jako jeden z pierwszych zastosował tę perspektywę w studiach nad migracjami, Autorka opisuje funkcjonowanie imigrantów przybyłych do Łodzi w różnych obszarach życia społecznego, w tym głównie zawodowego i rodzinnego. Zastosowana perspektywa przebiegu życia w połączeniu z koncepcją obszarów funkcjonowania migrantów w kraju ich pochodzenia i w kraju przybycia, pozwoliła ujawnić złożoność ich doświadczeń życiowych. Analizy Jagody Przybysz mają walor poznawczo-eksploracyjny i aplikacyjny. Przedstawione charakterystyki i doświadczenia imigrantów mają zastosowanie w budowaniu polityki integracyjnej miasta i regionu w kontekście wsparcia instytucjonalnego.

Zaproponowane w tomie analizy – autorstwa badaczy z różnych krajów i reprezentujących różne dyscypliny naukowe – ujawniają, że skuteczność działań na rzecz rozwiązywania i łagodzenia kluczowych problemów społecznych wymaga stosowania nowych perspektyw w ich diagnozowaniu, m.in. podejść: podmiotowego i inkluzywnego, a także budowania, w oparciu o koncepcje integracyjnej polityki społecznej, sieci instytucji wspierających osoby i grupy społeczne, które z różnych powodów doświadczają deficytów w codziennym życiu.

Bibliografia

- CBOS (2018), *Komunikat z badań Nr 29: Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich*, Warszawa.
- Esping-Andersen G. (ed.) (2003), *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press, Oxford.
- Esping-Andersen G., Gallie D., Hemerijk A., Myers J. (2002), *Why we Need a New Welfare State?*, Oxford University Press, Oxford.
- Giddens A. (2007), *Europe in the Global Age*, Polity Press, Cambridge.
- Grewiński M. (2009), *Wielosektorowa polityka społeczna – o przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa.
- Grewiński M. (2015), *Innowacyjna polityka społeczna oparta na usługach – w kierunku nowego modelu welfare state*, [w:] M. Grewiński, A. Karwacki (red.), *Inwestycyjna polityka społeczna*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka, Warszawa.